

Milieugoeroe Wouter van Dieren:

‘Uitputting aarde ligt goed op schema’

Door Yoeri Albrecht

Wouter van Dieren zet zich al decennialang in voor het milieu. Zo was hij lid van de Club van Rome die al begin jaren zeventig waarschuwde voor de gevolgen van ongebreidelde economische groei. Een ontmoeting met een uitgesproken patriarch. “Al Gore houdt al zeventien jaar hetzelfde verhaal.”

Wouter van Dieren (15 april 1941) is een grote en imposante man. Grijs golvend haar, de loop van een patriarch en een rode, gedreven, soms driftige kop. Zijn kantoor aan de statige Prins Hendriklaan in Amsterdam is zojuist klaar. “Ik ben eindelijk aan het oogsten”, zegt hij. Hij wijst op de houten ramskop in de hal een ornament aan de leuning van de monumentale trap en naar het glas-in-lood in de hal. Alles met zorg gerestaureerd. “De afbeeldingen laten vrijmetselaarssymbolen zien. Ik vind dat mooi, die heeft de eerste eigenaar hier ingezet en ik heb ze met opzet in ere hersteld. Dergelijke oude symbolen zijn waardevol.”

Van Dieren is dé milieugoeroe van ons land. Gevreesd en geliefd, bewierookt en verguisd. Een vrijdenker, een kont tegen de kribber, een onafhankelijk denker. Hij is oprichter van de radicale Vereniging Milieudefensie, maar ook al tientallen jaren disgenoot en soms vertrouweling van de groten der aarde: presidenten als Michael Gorbatsjov en Bill Clinton, gekroonde hoofden als koningin Beatrix en prins Hassan Bin Talal van Jordanië. De voormalige president-directeur van Akzo Nobel en president-commissaris van Shell en ABN-Amro Jonkheer Aarnout Loudon heeft ooit over Van Dieren gezegd: “Wouter hielp ons bij de communicatie en boodschappen die wij brachten. Hij liet mij dingen zeggen waar ik me in eerste instantie vaak van doodschrok en dacht: Dat kan helemaal niet. Straks ontslaan de commissarissen mij nog en denken mijn collega’s dat ik gek ben geworden.”

Als directeur van het Instituut voor Milieu- en Systeem Analyse in Amsterdam (IMSA) is hij vertrouweling en raadgever op het gebied van strategie en milieu van de echt grote bedrijven als Shell, Coca-Cola, Monsanto en Akzo Nobel. Maar ook in de boardrooms van onze semi-overheid is hij een graag geziene gast, bij bedrijven als de Nederlandse Spoorwegen, Nuon en de Gasunie. Hij is anderzijds in staat om schrijvend en argumenterend in zijn eentje een nationale discussie te beslechten. Zijn kracht ligt evenzeer in het met de botte bijl inhakken op tegenstanders als in het bijeenbrengen van de verschillende belanghebbenden in ingewikkelde en moeizame processen. Hij was bijvoorbeeld de architect van het baanbrekende overheidsbesluit om gasboringen in de Waddenzee toe te staan in ruil voor het stopzetten van de zeer milieuvriendelijke kokkelvisserij en het opzetten van een zeer groot (milieu)fonds uit de aardgasbaten.

Hij kweekt als CEO van Ocean Desert Enterprises zoutminnende gewassen in de bijna uitgedroogde delta van de Coloradorivier in de Verenigde Staten. Het experimenteren met nieuwe landbouwmethoden en gewassen is volgens van Dieren essentieel voor het voortbestaan van leven op onze planeet. “Er zijn gruwelijke

woestijngebieden die door de mens gemaakt zijn. Geen mooie ongerepte zachtroze woestijnen maar doodse landschappen die ooit vruchtbaar waren. De gebieden rond het Aralmeer in de voormalige Sovjet-Unie, maar ook de delta van de Coloradorivier. Het land is daar dood en verzilt omdat het water van de rivier aan de bovenloop al op is, omdat de rivier leeggeroofd is.”

Wouter van Dieren is wellicht het best te beschrijven als een kat met zeven levens. Het is nauwelijks voorstelbaar dat iemand zijn cv, zijn staat van dienst en zijn veelzijdigheid in één leven heeft weten te stoppen. “Ik heb altijd een homo universalis willen zijn, een renaissance mens. Dus doe ik aan wetenschap en aan journalistiek, schrijf ik boeken en maak ik schilderijen. Ik componeer en speel piano. Misschien is de enige spijt die ik ken wel het feit dat ik niet overal echt goed in kan worden.” Toch is hij wel degelijk echt goed in een aantal dingen. Hij was vanaf het allervroegste begin betrokken bij de Club van Rome, de kring van wetenschappers rond Dennis Meadows die begin jaren zeventig de wereld met hun rapport Grenzen aan de Groei voor het eerst waarschuwden voor de naderende uitputting van de planeet. Het milieuprobleem was geboren.

Er is altijd veel commentaar op de Club van Rome gekomen. Jullie zouden doemdenkers zijn. Het hele rapport was sterk overdreven. De planeet doet het nog steeds, wordt er dan gezegd en we zijn het jaar 2000 al ver voorbij. Van Dieren is zeer beslist: “We hebben groot gelijk gekregen en we krijgen het nog meer. De uitputting van grote delen van de grondstoffen en de bijbehorende milieucatastrofe hebben wij toen voorspeld voor ergens in de periode 2000, 2050. We deden geen uitspraken over 2007, we deden uitspraken over ongeveer het midden van de eenentwintigste eeuw.

In het huidige scenario, zonder enige wijziging van beleid, stort het mondiale ecosysteem rond 2050 ineen. Wat dat betreft liggen we behoorlijk op schema. We doen het, om het cynisch te zeggen, uitstekend. En dan laat ik de positieve effecten die het rapport gehad heeft op de uitstoot en het verbruik van allerlei afval en grondstoffen nog buiten beschouwing. Zonder onze klaoenstoot was het verbruik van grondstoffen nu vele malen hoger geweest.”

Plotseling verandert de rustige aardige man tegenover mij in een felle redenaar.

“Als Frits Bolkestein mij onheilsprofeet wil noemen en Sweder van Wijnbergen mij een doomsday-denker dan moeten ze dat zelf weten, maar dan zijn ze niet goed op de hoogte van de wetenschappelijke inzichten. De aarde is een begrensd systeem, daar kan je simpelweg niet onbegrensd in doorgroeien. Dat begrijpt eigenlijk iedereen. De cijfers over ontbossing, erosie en verzilting van vruchtbare aarde zijn schrikbarend. Iedereen is zo blij met de grote economische groei, maar dat is helemaal geen groei. Het is grotendeels leegvreten. Als de economie van India booming is dan betekend dat dat 300 miljoen mensen booming zijn en er 600 miljoen mensen in verschrikkelijke armoe verkeren. Wij de rijken merken nog steeds relatief weinig van de uitputting van de aarde want wij kopen de grondstoffen weg voor de neus van de rest van de wereldbevolking.”

Toch heeft de Club van Rome de klimaatverandering niet meegenomen in haar eerste voorspellingen.

“Dat klopt, daar waren in die tijd nog geen gegevens voor. Er is toen in de systeemodynamische modellen wel een factor ingeruimd voor sterke vervuiling en de

onvoorziene effecten daarvan. Maar het klimaatprobleem zoals we dat nu hebben, hebben we toen niet kunnen voorzien. Wij dachten toen aan een zeespiegelstijging van maximaal zestig centimeter. Ondertussen weten we dat dat veel meer zal zijn. De smeltende ijskappen zijn een veel groter probleem dan voorzien. Ik denk dat die ijskappen nog veel sneller zullen smelten dan we nu denken. Daar komt nog bij dat ook de permafrost ontdooit. De eeuwig bevroren aarde in de noordelijke toendra's en moerassen geeft als die ontdooit nog een soort turbo-effect aan de opwarming van de aarde. Er komen dan heel erg veel extra broeikasgassen uit de bevroren veengrond. Dat zal twee à drie meter zeespiegelstijging geven, misschien wel vier meter tegen het jaar 2200. Dat is in het verleden overigens ook gebeurd. Schommelingen van wel twintig, dertig meter. Bij ons op Terschelling spoelen nog steeds bij storm stukken fossiel hout aan. Dat zijn stammen en takken van het bos dat tienduizend jaar geleden op de Doggersbank in de Noordzee stond. Prachtig grijskleurig hout is dat.”

Maar hoe groot is ons menselijk aandeel in dit alles. U zegt zelf dat er altijd schommelingen waren.

“Maar vier procent van de CO₂-uitstoot is zagezegd man made. De rest is de natuurlijke cyclus. Maar die vier procent is genoeg om het hele systeem te ontregelen. Die cyclus van groei en verrotting werkte tot aan het begin van de industriële revolutie. Het hele systeem is ontregeld. Het heeft niet al te lang geleden voor het eerst geregend op de Noordpool. Dat is angstwekkend. Het is nu voorjaar en het sneeuwt in Spanje, angstwekkend. Alles wordt natter, kouder, warmer en meer extreem. Het staat allemaal heel duidelijk in het boek van Al Gore.”

Kent u hem?

“Ik heb Gore zeventien jaar geleden in het Kremlin precies hetzelfde verhaal horen houden als de voordracht die hij nu houdt. In 1990 was ik een van de leden van de Nederlandse delegatie op de perestrojkaconferentie die Michael Gorbatsjov in het Kremlin in Moskou organiseerde. Dat was een ongelofelijke ervaring. Aan het eind van de conferentie was er een ceremonie voor wereldvrede die geleid werd door een opperrabbijn uit Israël, de grootmoefiti van Syrië, de patriarch van Moskou en een protestantse bisschop. Na zeventig jaar atheïsme en communisme werd er in de grote hal van het Kremlin weer gebeden. Er werd gebeden voor vrede op aarde en een nieuwe wereld. We hebben daar gewoon met honderd man zitten janken van emotie. Al Gore was daar een van de sprekers. Hij hield het verhaal dat nu nog steeds houdt. Het was een onwerkelijke ervaring toen ik hem laatst weer hoorde. Zeventien jaar later.”

Bestaat de Club van Rome nog?

“Jazeker. Er is een dagelijks bestuur dat tot voor kort geleid werd door prins Hassan van Jordanië. Er zijn afdelingen en conferenties. Er zitten zo'n honderd wetenschappers en wereldleiders in. Ik ben sinds 1976 lid. We komen in principe één keer per jaar bijeen en schrijven rapporten over de hachelijke toestand van de mensheid.

Rond 1990 is er vanuit de Club erg veel aan privé-diplomatie gedaan. Met name tussen Gorbatsjov en Europa. Gorbatsjov is ook lid. We hebben toen geprobeerd om Rusland te overtuigen van het Europese model en niet helemaal de kant op te gaan van de radicale vrije markt van Amerika. Dat werd gedaan door de toenmalige

president van Zwitserland en een lid van de raad van bestuur van Volkswagen. Zij waren toen lid van het bestuur van de Club van Rome.”

Is Koningin Beatrix ook lid?

“Zij is erelid van de Club. Ruud Lubbers en ik zijn formeel lid. En van de volgende bijeenkomsten is koning Juan Carlos van Spanje gastheer.”

Van Dieren groeide op in Eindhoven, zijn vader was ingenieur bij het befaamde Philipslaboratorium. Alle zomers werden op Terschelling doorgebracht. Daar kwam de familie vandaan en daar bezat vader een oude boerderij. “Dat was paradijselijk. Iedere zomer drie maanden. We gingen met mijn moeder en vader kwam later. We gingen enkele weken op Terschelling naar school. Heerlijk was dat. Het wad, de natuur.”

Hij ging begin jaren zestig in Amsterdam psychologie studeren en woonde in de Jordaan. Een buurt die in die tijd met afbraak bedreigd werd. In die tijd openbaarde zich zijn activistische aard voor het eerst op effectieve wijze. Hij was een van de organisatoren van het verzet tegen de afbraak van de historische Amsterdamse wijk. De actie Jordaan kwam net op tijd om te voorkomen dat wonderschone plekjes als de Bloemgracht en de Egelantiersgracht afgebroken zouden worden om plaats te maken voor hoogbouw en doorgaande wegen. “De krachten die onze binnensteden slopen zijn fundamenteel anti-cultureel. Als je je geschiedenis sloop, raak je je identiteit kwijt en dus ook je sociale samenhang.”

Eind jaren zestig ging Van Dieren naar New York om journalistiek aan Columbia University te gaan studeren. Zijn volgende stap was de journalistiek. Producer voor NBC, medewerker van de NCRV, de NOS en de TROS. Correspondent en medewerker voor Elsevier en vele andere publicaties.

Bij de televisie liep Van Dieren een van zijn grote leermeesters tegen het lijf: Godfried Bomans. “Bomans was een inspirerende leermeester. Hij heeft mij geleerd om te schrijven. Om direct te zijn. Bomans was een boeman, zeer arrogant, maar hij heeft mij zeer geholpen met zijn strenge kritiek. Ik was zesentwintig en werd aan de stal van zijn tv-programma toegevoegd. Ik keek heel erg tegen hem op. Hij heeft veel voor mij zelfvertrouwen betekend. Ik dacht niet dat ik veel te melden had. Hij was niet zo complimenteus maar op een dag zei hij: ‘Als je niets te melden had dan zat je hier niet.’ Dat heb ik kennelijk goed onthouden.

Als ik in later jaren een lezing hield dan zat hij soms achterin en maakte met zijn kroontjespen aantekeningen. Met dezelfde pen werden mijn teksten doorgenomen. ‘Het was weer knudde’, snerpte hij dan.”

Het oprichten van denktanks en actiegroepen is een tweede natuur voor Van Dieren. Zijn lidmaatschap van de Club van Rome koestert hij, maar hij is samen met onder Jan Marijnissen en Freek de Jonge ook oprichter van het actiecomité ‘Stop de uitverkoop van de beschaving’. Hij is initiator van het ‘Centrum voor Energiebesparing en Schone Energie’ in Delft, om maar een paar activiteiten te noemen. “Ik opende begin jaren negentig de aanval op het ongebreidelde marktdenken. Dat heb ik geweten. Ik geloof nooit in een enkel model. Dat is panacee denken. Ook de Marxisten waren van die denkers die met een ideologie alles wilden verklaren. Er bestaat nooit een echt vrije markt. De markt wordt altijd door regels en wetten gereguleerd. Maar marktideologen laten geen ruimte voor nuance. Ik heb niets met fundamentalisten en ideologen, ook niet in de milieubeweging. Die zijn vaak veel

te star en te dogmatisch. Ondertussen is de hype van markt, markt, markt een beetje over maar dat denken heeft de afgelopen vijftien jaar heel veel schade veroorzaakt. Als we duurzaamheid en vrede op aarde willen, dan is de markt een hulpmiddel en geen doel op zich. Marktideologen zijn de kwartiermakers van de rooibouw. Van het principe dat de profits geprivatiseerd worden en de kosten gesocialiseerd. De maatschappij draagt de kosten en de ondernemer krijgt de winsten. Dat gebeurt er als je geen regels opstelt. De markt moet ingebed zijn in verantwoordelijke regels. Daar is Europa groot mee geworden en dat moeten we nooit over boord gooien.”

“Denken en praten is nuttig en leuk. Er zijn van die momenten dat een één een tien wordt. Die clubs zijn wel allemaal heel erg mooi, maar het gevaar bestaat steeds weer dat het verzandt in praten, in mooi praten. Je moet ook wel wat doen. Met IMSA hebben we een aantal innovaties ontwikkeld die wereldwijd het verschil maken. Maar dan ben je er nog lang niet. Je wordt als je iets wilt veranderen door iedereen tegengewerkt. We hebben grote investeringen gedaan in het ontwikkelen van een landbouw die met zoutwater zoutminnende planten kan kweken. Dat is van groot belang in de steeds verder oprukkende woestijnen. Het gaat om het vergroenen van de woestijnen. Maar vervolgens word je door alle investeerders in de steek gelaten. Ik had niet door dat de noden van de planeet niet dezelfde zijn als de noden van het kapitaal. Dan blijkt als ondernemer dat het makkelijker is om plannen en adviezen te schrijven en de rekening in te dienen dan om iets zelf te doen. IMSA is aan dat avontuur bijna ten onder gegaan en ik merk dat het ons heel veel goodwill heeft opgeleverd en dat ik daar nu weer van kan oogsten. We krijgen nu voor het eerst in dertig jaar de financiële ruimte om onze plannen op de goede schaal te kunnen doen. Plotseling zie ik overal om mij heen rode loper gedrag. Ik geloof dat we weer een nieuwe tijd binnentreden. Op het moment zijn de wereldwijde bedrijven de enigen die een capabele wereldorganisatie op kunnen zetten. De mondiale problemen moeten mondiaal aangepakt worden. Het interessante is dat op dit moment het grote geld zelf overal op zoek gaat naar oplossingen. Dat moet ook want de regering Bush heeft de wereldwijde milieuproblemen totaal uit zijn handen laten vallen. Vorig jaar heeft het NRC Handelsblad in een kongsie met PvdA-parlementariër Ferd Crone geprobeerd om mij kapot te krijgen. Ik ben letterlijk door hem bedreigd. Hij zou mijn reputatie vernietigen. Hij zou zorgen dat ik mijn positie in de media kwijt zou raken. Ze waren er tegen dat ik de partijen bijeenbracht rond de Waddenzee en tot een vergelijk kwam over de gaswinning onder het wad. Als je aan belangen komt en aan vastgeroeste principes wil tornen dan wordt het gevaarlijk. De oplossing die er nu is is vele malen beter voor het milieu maar dat schijnt Ferd Crone niet te interesseren. Ik mocht kennelijk niet in het strijdperk treden voor bedrijven als Nuon en Essent. En dan doet de pers daar aan mee. Dat was een ongelofelijke ervaring. Maar als je dat overleeft, krijg je plotseling overal respect. Kennelijk werkt het toch een beetje zo dat je aan sympathie wint als je door een rat gebeten wordt.”

Waarom altijd op de rand? Waarom nooit gewoon rustig?

“Ik kan me niet herinneren dat ik ooit vrije tijd had. Ik doe alles als een bezetene. Ik schilder nu wel ter ontspanning maar die ontspanning is er vrij snel af. Ik wil nu alweer zo goed worden met die zeegezichten en die zeilboten dat het toch weer steeds beter en beter moet.”

Zijn moeder overleed toen hij twaalf jaar oud was. Dat is nog altijd een pijnlijke herinnering.

“Dat gaat nooit meer over. Ik kan me daar nog iedere minuut herinneren. Die pijn gaat nooit meer over. Ik ben sindsdien gewond. We mochten er de dag na de begrafenis niet meer over spreken.”

Is dat ook een bron van kracht van energie die u voortdrijft? Een zekere bewijsdrift?
“Bewijsdrift misschien wel. Ik heb mij voorgenomen dat ik er niet aan onderdoor te gaan. Mijn vader ging er wel aan onderdoor. Mijn zusjes ook. In één klap moest ik volwassen worden. De heerlijke zomers waren ook voorbij. Dat leunde altijd op mijn moeder. We werden echt uit het paradijs gejaagd. Nee, het is geen brandstof voor ambitie het is een handicap. Het houdt je terug. Als ik dat niet had meegesleept, was ik CEO van een groot concern geweest of gevierd componist. Maar het heeft me wel bescheiden gehouden. Je wordt herinnerd aan de beperkingen van het leven. Ernst von Weizsäcker, de beroemde Duitse wetenschapper en broer van de vroegere Duitse president Von Weizsäcker is een goede vriend van mij. Hij heeft kinderverlamming gehad en loopt al zijn hele leven met krukken. Ik heb wel eens tegen hem gezegd dat ik me geestelijk ook zo voel.”